

IRODALOM

- Bognár Éva – Fábíán Z. – Galács A. (2006): *A digitális jövő térképe. A magyar társadalom és az internet 2005 végén. Gyorsjelentés a World Internet Projekt 2005. év végi magyarországi kutatás eredményeiről.* ITTHAKA–ITTK–TÁRKI, Budapest
- Fábíán Zoltán (2002): Digitális írástudás: a számítógép és az internethasználat elterjedtségének társadalmi jellemzői Magyarországon. In: Kolosi Tamás – Tóth I. Gy. – Vukovich Gy. (szerk.): *Társadalmi riport 2002.* TÁRKI, Budapest, 152–161.
- Fábri György (2002): Magyar tudomány és infokommunikációs változások. A magyar kutatásszervezet kihívásai az információs és kommunikációs technológiai átalakulás szempontjából. Világosság. 8–9,
- Csepeli György (2009): Az e-minőség forradalma. In: Somlai Péter – Surányi B. – Tardos R. – Vásárhelyi M. (szerk.): *Látás-viszonyok. Tanulmányok Angelusz Róbert 70. születésnapjára.* Pallas, Budapest
- Hangya Gábor – Kende György (2004): Az informatikai forradalom hatása a forráskutatás rendszerére. *Hadtudomány.* 3–4.
- Központi Statisztikai Hivatal (2008): *A magyarországi háztartások infokommunikációs (IKT-): eszközökkel való ellátottsága és az egyéni használat jellemzői, 2007.* KSH, Budapest
- Központi Statisztikai Hivatal (2006): *Távközlés, Internet, 2005.* KSH, Budapest
- Központi Statisztikai Hivatal (2008): *Gyorstájékoztató, Távközlés, internet 2007. IV. negyedév.* Budapest, 2008. június 11.
- KSH Hírlevél (2006): III. évf. I. szám
- Nemes Erzsébet – Bárdosi Mónika (2007): *Könyvtárak és olvasási, könyvtárhasználati szokások 50 év távlatában, a Központi Statisztikai Hivatal adatai alapján.* Könyvtári Figyelő. 53, 2, http://www.ki.oszk.hu/kfi/e107_plugins/content/content.php?content=55
- OECD tudomány, technológia és ipar: 2007. évi eredménytábla.* Összefoglaló magyarul
- Ropolyi László (2006): Internet-használat és hálólétkonstrukció. *Információs Társadalom.* VI, 4, 39–46.
- Szívós Mihály (2008): Kutatási idő és hatékonyság. *Világosság.* 1, 57–78.

A MÍTOSZ VARÁZSA

Péter László

tudományos kutató,
MTA SZFKI
lpeter@szfki.hu

Bonyolult világban élünk. Az életünket át-
szövő, ember alkotta rendszerek igen bonyo-
lultak, és egyre inkább képesek vagyunk
felmérni a természet bonyolult működésének
titkait. Ebbe persze nem tekint bele minden-
ki, hiszen hol ennek az elmélyülésnek a
szándéka, hol az erre való képesség hiányzik.
A világ pedig inkább igényli a leegyszerűsítő,
helyenként primitív, de jól közvetíthető vála-
szokat, semmint azt az üzenetet, hogy valamit
megérteni érdemes és szükséges.

Nincs is baj ezzel addig, míg a közvéle-
ményt érdemben nem befolyásoló emberek
adnak a maguk számára megnyugtató egy-
szerű magyarázatokat a világról. Az már
azonban súlyos probléma, ha egyébként jó
képességű és elismert, illetve véleményformá-
lásra hivatott emberek sodorják a kevésbé
tájékozott többséget olyan álláspontok felé,
amelyek mindenkire nézve károsak.

A jelenség ékes példája a múlt év derekán
megjelent cikk egy internetes lapban (*Segget
kellene nyalni a Roosevelttéren*, [http://index.
hu/tudomany/2009/07/12/te_mi_leszel_ha_
nagy_leszel/](http://index.hu/tudomany/2009/07/12/te_mi_leszel_ha_nagy_leszel/)). Az interjú egy fiatal és bizonyí-
tottan igen tehetséges fiatalemberrel készült,
aki eddigi eredményeiről és motivációiról
nyilatkozik. Az illető által elért eredmények
valóban nem hétköznapiak, ezért gondolom,
véleményét mások is komolyan tekinthetik.
A megnyilatkozás egyes elemeinek stílusa és

tartalma azonban enyhénszólvá is kívánniva-
lót hagy maga után.

E lap olvasói közül valószínűleg minden-
ki tudja, hogy a Roosevelttéren a Magyar
Tudományos Akadémia (MTA) székháza áll.
Erre céloz a riportalany, mikor azt elemzi,
hogy tudományos tevékenység kiemelt támo-
gatásához Magyarországon csak nemtelen
eszközökkel lehet hozzájutni.

Tekintsünk azonban kissé a dolgok mé-
lyére. A riportalany biokémiai jelenségekkel
kezdett foglalkozni középiskolás korában, és
ehhez két Magyarországon működő kutató-
si centrumban is megtalálta az együttműkö-
dő partnereket. Felteszem, nem volt szüksége
rá, hogy nemtelen eszközökhöz folyamodjon.
A két említett egyetemen foglalkozni tudott
olyan kérdésekkel, amelyekkel ő maga állt elő,
nem meglévő „tekintélyek” folyó kutatási
témáiba kapcsolódott bele. Visszatetsző hát
az a kitétel, miszerint nincs módja támogatás-
hoz jutni.

Mint tudjuk, a tudományos alap kutatás
támogatása Magyarországon mintegy kéthar-
madrészt közpénzekből működik, amelyek
egy részét az MTA elkülönített költségvetési
tételként kezeli az Országos Tudományos
Kutatási Alapprogramok (OTKA) támogatá-
saiként. Az OTKA pályázati rendszere önkor-
mányzati alapon működő, független bíráló-
kon alapuló és nyilvános döntéshozatalt

magában foglaló eljárás. A bírálatok az utóbbi években ráadásul egyre inkább nemzetközies, egyes területeken pont emiatt kötelező angol nyelvű ügykezeléssel. Nagy felelőtlenség tehát úgy nyilatkozni, hogy támogatás elnyeréséhez az OTKA rendszerén belül nexusok kellenének. Ha a magyar kutatói közösség hosszú évek óta képes eredményesen együtt élni az OTKA pályázati rendszerével és annak szelekciós hatásával, akkor miért kellene azt gondolnunk, hogy kimagasló eseti támogatások pályázati rendszeren kívüli felajánlása demokratikusabb és ellenőrizhetőbb, pláne hatékonyabb forráskihasználáshoz vezetnének?

Ha már a közpénzeknél tartunk: érdemes lenne szem előtt tartani azt is, hogy míg a közbeszerzéseket állandó botrányok és visszaélések kísérik, az önkormányzati jellegű rendszerben elosztott alapvetési támogatások évi kb. negyvenmilliárdos tétele kimutatható visszaélések nélkül jut el a címzettekhez. Szemben a közbeszerzésekkel, kartellezési vagy vesztegetési ügyek egyáltalán nem merültek fel. Igaz, a pályázati támogatáshoz nem jutó kutatók ugyanúgy elégedetlenek, mint a közbeszerzési eljárások vesztesei.

A közpénzeken alapuló támogatás természetesen sok gyakorlati kényelmetlenséggel jár. Ilyen például az elszámoltathatóság és felelősség kérdése. Emiatt alakult úgy az OTKA támogatási rendszere, hogy támogatás csak tudományos fokozattal rendelkező személynek ítéltető oda. Jogos az a társadalmi elvárás, hogy a közpénzeket megfelelő képesítéssel rendelkező felhasználókhoz kell juttatni. Mint a riportalany eddigi tevékenysége is mutatja, ha elképzelései megalapozottak, talál olyan befogadó intézményt Magyarországon, ahol lehetőségét pályázatképes vezető irányítása mellett bontakoztathatja ki. Az

a tény, hogy a fiatal (uram bocsá, kezdő) kutató irányítás mellett dolgozik, a világon mindenütt természetes – mint a riportból kiderül, ott is, ahol a riportalany jelenleg tanul. Maga mondja el, hogy egy doktorjelölt munkáját kell segítenie, még csak nem is egy tudományos fokozattal rendelkező kutatóét.

Különösen érdekes, hogy a riportalany összemosza az OTKA, az MTA és az NKTH rendszereit. Emlékeztet, hogy az NKTH és az MTA közötti viszony mennyire feszült volt, mikor néhány évvel ezelőtt az akkori elnök élesen bírálta az MTA-t. Az ilyen értelmű nyilatkozat bizony a helyzet ismeretének hiányára is utal.

Amivel viszont végképp elveti a sulykot a riportalany, az a megnyilatkozás hangneme. A használt kifejezések nem valók magára valamit is adó, értelmiségi pályára készülő ember szájába. Gyanítom persze, hogy a kifejezés nem a tizenkilenc éves fiatalember találmánya. A tudományos fokozat hiánya miatt a nyilatkozó nyilvánvalóan nem menedzselt még saját kutatási pályázatát, így saját tapasztalatról nem lehet szó. Sokkal inkább illenek az obszcén szavak egy befutott, de mégsem a saját elvárása szerinti mértékben sikeres, megkeseredett kutató szájába, aki ilyen módon üzen az Akadémiának, miközben maga háttérben marad. A magatartás erkölcsi értékelését az olvasóra bízom. Arra azonban kíváncsi volnék, mennyi pozitív médiamegjelenésre volna szüksége a magyar tudománynak és az MTA-nak, hogy ellensúlyozni legyen képes egyetlen ilyen summás megjegyzést a közvélemény szemében. A nyilatkozó által elhintett mítosz ugyanis a közvélekedésben – sajnos – biztosan termékeny talajra hullt.

Végezetül pedig lássuk, milyen a megnyilatkozás társadalmi hatása. Magyarországon

az MTA köztesületének tízezernél valamivel több tagja van, ami a lakosság elenyésző része. A többség nemigen foglalkozik tudományos kérdésekkel és tudományszervezéssel. A tudományos kutatók azonban – mint ahogyan bizonyára maga a riportalany is tevékenykedni fog a jövőben – sokszor élethosszig tartó igényes szellemi tevékenységgel érik el a maguk helyét és megbecsülését a tudomány világában. Ezt a munkát egyszerű hatalmi kérdéssé és ráadásul önkényű egyszerűsíteni olyan felelőtlenség, amit a riportalany talán csak akkor fog bánni, mikor az ő tevékenységéről nyilatkozik majd valaki a későbbiekben – ugyanígy.

Az írás hatásait boncolgatva felmerül a hírforrás munkatársának súlyos felelőssége is

a tájékoztatás helytálló mivoltával kapcsolatban. Hasonló riportoknál nemcsak a hangzatosságra és a figyelemfelkeltésre alkalmas elemek továbbadására kellene törekedni.

Véleményem szerint a riportalany nyilatkozatával nemcsak független intézmények vezetőit bántotta meg, hanem a tudományos kutatásban az ország egészének hátrányával jócskán birkózó, de ennek ellenére hazai pályázati forrásokból élő kutatók nagy többségét is. Jó lenne nekik is némi gyógyír arra, hogy tevékenységüket nemcsak a kívülállók, a mindenkor politikai, de helyenként a várt utánpótlás sem becsüli már meg.

Kulcsszavak: *tudománypolitika, akadémia, közgondolkodás, média, tudományos utánpótlás*

